

VÝROČNÁ KONFERENCIA ASOCIÁCIE EURÓPSKÝCH VÝSKUMNÝCH KNIŽNÍC (LIBER)

Mgr. Matej Harvát, PhD.; matej.harvat@cvtisr.sk; (Centrum vedecko-technických informácií SR)

Začiatkom júla sa na slnečnom Cypre uskutočnilo jedno z najväčších európskych knihovníckych podujatí – konferencia Asociácie európskych akademických knižníc LIBER (Association of European Research Libraries). Miestom výročného podujatia bola mladá Cyperská technická univerzita v meste Limassol.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2024.2.86-87>

Druhé najväčšie mesto stredomorského ostrova od 3. do 5. júla 2024 hostilo zástupcov z odborných a výskumných knižníc z celej Európy. Asociácia LIBER (z fran. Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) je platformou združujúcou komunitu európskych výskumných knižníc a jej konferencie patria k najväčším podujatiam svojho druhu. 53. ročník LIBER konferencie, ktorý sa uskutočnil v cyperskom Limassole, priniesol okrem horúčav a dobre zvládnutej organizácie najmä širokú škálu prednášok, workshopov a formálnych aj neformálnych diskusií. Konferencia bola tematicky zameraná predovšetkým na perspektívu akademických knižníc v kontexte nastupujúcej umelej inteligencie a prebiehajúcej transformácie na otvorenú vedu.

Prvý deň konferencie (3. 7.) súbežne prebiehali početné workshopy, následne program pozostával z jednotlivých kľúčových prednášok (keynote speeches) a paralelných tematických prednáškových blokov (panel sessions). Účastníci si ešte počas online registrácie mohli vybrať spomedzi až desiatich tematicky aj koncepcne odlišných workshopov alebo pracovných skupín, ktoré sa uskutočnili pred samotným zahájením programu prednášok. V rámci nich potom prebiehala aktívnejšia interakcia pri diskusiách o vybraných problémoch knižnično-informačnej praxe. Z obsahového hľadiska určovala témy workshopov najmä umelá inteligencia (workshopy *Developing a Strategic Response to Artificial Intelligence* a *Exploring AI Hands-On: Shaping the Future of Research Library*) a otvorená veda (*Monitoring Open Science: PathOS Open Science Indicators* či *Evaluating and Assessing Diamond Open Access Book Initiatives: Challenges and Opportunities*). Za Centrum vedecko-technických informácií SR sa Matej Harvát ako pracovník Odboru podpory otvorenej vedy a výskumu zúčastnil workshopu *Creating Community-Driven Pathways to Equitable Open Scholarly Publishing*. V rámci neho zúčastnení zá-

stupcovia výskumných knižníc diskutovali a do budúcnosti projektovali aktivity a plány spojené s tromi európskymi projektmi, ktoré majú za cieľ rozvoj a budovanie udržateľnej infraštruktúry pre otvorenú vedu. Vanessa Proudman zastupovala riešiteľov projektu DIAMAS (Developing Institutional Open Access Publishing Models to Advance Scholarly Communication), ktorý sa zameriava na zlepšovanie podmienok pre diamantový (nekomerčný) otvorený prístup. Ursula Rabarzas zamerala pozornosť účastníkov workshopu na plánované služby a nástroje, ktoré budú výstupmi z projektu CRAFT-OA (Creating a Robust Accessible Federated Technology for OA) venujúceho sa rozvoju technickej infraštruktúry. Niels Stern záverom workshopu zapojil skupinu do procesu prioritizovania aktivít projektu PALOMERA (Policy Alignment of Open Access Monographs in the European Research Area), ktorého zámerom je stimulovanie prijímania politik týkajúcich sa OA kníh.

Po plodných diskusiách odohrávajúcich sa počas workshopov aj prestávok nasledovala otváracia prednáška Constantie Constantinou, rodáčky z Cypru, hudobníčky a poprednej knihovníčky pôsobiacej vo viacerých amerických inštitúciách. Jej úvodná prezentácia *Towards Inclusive Research Library: Integrating Diversity Into Operations and Facilities* položila dôraz na princípy etiky a diverzity pri celkovom plánovaní a manažmente činnosti výskumných knižníc. Poobedná sekcia prednášok a prezentácií následne otvorila štyri tematické miestnosti, v ktorých sa pozornosť vrátila jednak k umelej inteligencii a rozvoju technologického prostredia, ale rovnako aj k potrebe budovania komunitného (nekomerčného) zázemia vo vedeckej komunikácii či k zodpovedným možnostiam hodnotenia vedy a výskumu. Účastníci si tak mohli opäť vybrať z rozmanitého výberu problematik, pričom prezentačné miestnosti Cyperskej technickej univerzity často nestačili pojať všetkých záujemcov.

V rámci panelu *Claiming Community Ownership of Scholarly Communication* odznali príspevky týkajúce sa skúsenosti troch inštitucionálnych knižníc s vybranými infraštruktúrami a službami z oblasti otvoreného publikovania. Iva Melinščak Zlodi zo Záhrebskej univerzity prezentovala neočakávané, ale vítané skúsenosti s využívaním inštitucionálnych repozitárov ako relatívne efektívnych platforiem pre OA knihy. Joanna Ball ako zamestnankyňa Univerzity v Southampton a zástupkyňa Registra Open Access časopisov (Directory of Open Access Journals, DOAJ) predostrela, akými spôsobmi je možné posilniť postavenie knižníc pri hľadaní riešení na udržanie otvorenej infraštruktúry, ktorá by nebola komerčná, ale riadená odbornou komunitou. Blok uzatvorila Anne Gentil-Beccot pôsobiaca vo švajčiarskom CERN-e bilancovaním aktivít a poučení z obdobia 10 rokov trvajúcej existencie konzorcia SCOAP3, ktoré poskytuje zvýhodnené možnosti OA publikovania v časopisoch pre výskum časticovej fyziky. Nosnou tézou všetkých troch príspevkov bol dôraz kladený na potrebu a možnosti zabezpečenia udržateľnosti komunitou vedečných platforiem podporujúcich otvorené publikovanie.

V druhý deň konferencie (4. 7.) boli na programe okrem prednáškových blokov aj dve panelové diskusie: prvá sa týkala zefektívnenia konzorciálnych postupov (*Consortia of Academic Libraries: Good Practices, Common Challenges and Opportunities for Transnational Collaboration*) a druhá monitorovania dopadov otvorenej vedy (*New approaches to measuring prevalence and impact of Open Science*). Súbežne bolo možné počas prestávok navštíviť výstavu posterov k jednotlivým knižnično-informačným projektom alebo stretnúť sa pri stánkoch s poskytovateľmi infraštruktúry a vydavateľmi, ktorí boli na konferencii hojne zastúpení. V rámci prednáškového bloku *Evaluating The Impact of Open Science on Research Libraries* sa opäť diskutovalo o možnostiach otvorenej vedy v kontexte knižnično-informačných služieb. Ursula Rabar špecializujúca sa na otvorenú infraštruktúru v rámci združenia OPERAS hovorila o tom, ako zdieľať potenciál digitálnej infraštruktúry na podporu výmeny a spracovania citlivých a chránených údajov generovaných vydavateľmi a knižnicami, týkajúcich sa miery využívania a dosahu informačných zdrojov. Možnosti monitorovania otvorenej vedy boli bližšie predstavené aj v príspevku Giulie Malaguarneri zo združenia OpenAIRE, ktorá referovala o vývoji a funkciách „znalostného grafu“⁶, ktorý tvorí užitočný nástroj s potenciálom pomáhať pri rozhodovacích procesoch spojených s otvoreným publikovaním, a to ako na úrovni inštitúcií, tak aj v decíznej sfére vládnych agentúr.

Bohatý program konferencie zameraný predovšetkým na jednotlivé aspekty digitálnej transformácie a otvorenej vedy pokračoval aj v piatok (5. 7.) sériami prednáškových blokov k problematike umelej inteligencie v kontexte výskumných knižníc (*Charting the Field of Artificial Intelligence for Research Libraries*) či prezentáciami upriamujúcimi pozornosť na potenciál mladých výskumníkov (*Connecting with the Young Researchers*). Aktuálne pohľady na problematiku výskumných dát a možnosti ich otvoreného zdieľania odznali zas v sekcii, kde všetci prezentujúci zhodou okolností pôsobia vo fínskych inštitúciách (*Managing Responsibly Research Data*). Zatiaľ čo Ritta Kokkalainen a Ulriika Vihervalli z Fínskej národnej knižnice predostrela tému trvalých identifikátorov a pridružených metadát vzhľadom na ich využitie v rámci celoštátneho výskumného prostredia, zvyšné dve prezentácie od Jukka Rantasaariho (Univerzita v Turku) a Anne Sunikka (Univerzita v Alto) ukázali, akým spôsobom ich inštitúcie poskytujú vzdelávanie (a do akej miery je efektívne) v oblasti zvyšovania kompetencií pri správe výskumných dát.

Záverečná keynote prednáška patrila Jacobovi Shersonovi, ktorý je zakladateľom a riaditeľom Centra pre Hybridnú Inteligenciu⁷ Aarhuskej Univerzity v Dánsku. V svojej prednáške *Opportunities and Challenges of Using AI for Knowledge Generation* demonštroval na viacerých príkladoch najprv z iných než vedeckých sfér, ale následne aj na aktivitách ním vedeného pracoviska viaceré spôsoby, akými umeľá inteligencia môže napriek rizikám vytvárať nové možnosti pri kreovaní a šírení odborných poznatkov. Prednášku rečník rámcovo konceptom tzv. hybridnej inteligencie, ktorá má predstavovať adekvátnejšiu a na bezpečné využívanie overených informácií dbajúcu fúziu medzi umelou a ľudskou inteligenciou. Následná diskusia však podobne ako počas predošlých dní ukázala, že budúcnosť síce prináša pre knižnícky a informačný sektor mnohé neočakávané prínosy a zefektívnenie doterajšej praxe, no odborná komunita nesmie stratiť zo zreteľa ani nové riziká a výzvy spojené s technologickým pokrokom. Práve odborné služby knižníc môžu byť v tomto smere vhodným navigačným „systémom“ pre širšiu spoločnosť.

Kľúčové prednášky a časť prezentácií je prístupná v repozitári Zenodo na stránke komunity LIBER: <https://zenodo.org/communities/liber2024/records?q=&l=list&p=1&s=10&sort=newest>